

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 378.4.063.016:34] (477.83-25)

ВНЕСОК ВИДАТНИХ ВИПУСКНИКІВ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА У НАЦІОНАЛЬНУ ТА ЄВРОПЕЙСКУ ІСТОРІЮ

Ігор Бойко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: boyko.ist@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8444-678*

Проаналізовано внесок видатних випускників юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка в національну та європейську історію, їхню активну громадську, політичну та державну діяльність, участь у боротьбі за правду, свободу, за свою державу. Зазначено, що професійна та державотворча діяльність видатних випускників юридичного факультету Львівського університету, їх високого рівня свідомий патріотизм, загострене почуття справедливості, відповідальності за долю рідного народу є зразком, своєрідним еталоном для сучасного покоління українців, особливо для студентів юридичних та інших закладів вищої освіти України. Своїми досягненнями видатні випускники юридичного факультету Львівського університету заслужили на глибоку повагу та добру пам'ять, адже все своє життя вони присвятили активній громадсько-політичній, державній та культурній діяльності, яка була спрямована на національне відродження України та формування української нації і створення національної держави.

Вивчення місця і ролі видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії має важливе значення, оскільки в різні історичні періоди вони брали активну участь в українському державотворенні, зокрема боролися за національну свободу і національну державу. Тривалий час, перебуваючи під потужним геополітичним впливом сусідніх держав й ведучи важку боротьбу за свою державну незалежність, зокрема видатні випускники юридичного факультету Львівського університету упродовж ХХ ст. активно долучалися до унікального історичного шансу втілити в життя мрії про створення самостійної України.

Метою вивчення життєвого шляху, громадської, політичної та державної діяльності видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії є також вшанування їхньої пам'яті та визначення їх місця в національній та європейській історії.

Акцентовано, що видатні українські випускники юридичного факультету Львівського університету в різні історичні періоди внесли вагомий внесок у національну історію, зокрема в боротьбу за Українську Державу, мову, популяризацію української культури, закріплення у свідомості багатьох поколінь української ідентичності та національної ідеї. Вони розуміли, що українська мова є фундаментом, на якому будується суверенна Українська Держава. Вони невтомно утверджували окремішність української мови, літератури, історії та культури. Завжди прагнули до освітнього, наукового та професійного поступу, всупереч усім історичним викликам і задля успішного майбутнього української нації. Сьогодні про це варто

донести до європейського інтелектуального простору, показати тяглість українців до сповідування європейських цінностей.

Ключові слова: державотворення, юристи, право, держава, Україна.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.79.032>

У сучасних умовах війни росії проти України простежується підвищений інтерес учених-правознавців до проблематики історії національного державотворення. Особливе значення в цьому контексті має вивчення внеску видатних випускників юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка в національну та європейську історію, визначення їхньої активної громадської, політичної та державної діяльності, участі в боротьбі за правду, свободу, за свою державу. Професійна та державотворча діяльність видатних випускників юридичного факультету Львівського університету, їх високого рівня свідомий патріотизм, загострене почуття справедливості, відповідальності за долю рідного народу є зразком, своєрідним еталоном для сучасного покоління українців, особливо для студентів юридичних та інших закладів вищої освіти України. Своїми досягненнями видатні випускники юридичного факультету Львівського університету заслужили на глибоку повагу та добру пам'ять, адже все своє життя вони присвятили активній громадсько-політичній, державній та культурній діяльності, яка була спрямована на національне відродження України та формування української нації та створення національної держави.

Важливість вивчення внеску видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національну та європейську історію визначається тим, що їхній життєвий і професійний шлях, їхня професійна діяльність і громадянська позиція є важливим мотиваційним чинником в умовах війни росії проти України. Адже вже третій рік як російський агресор розпочав злочинне повномасштабне вторгнення в Україну. Цей напад став кульмінацією загарбницької війни, яку російська федерація розпочала десять років тому з окупації Криму. Відтоді Україна та її народ героїчно відстоює своє право на державну незалежність, на власний європейський вектор розвитку та мирне майбутнє. У своїй боротьбі український народ ціною життя своїх синів і дочок платить за свободу і незалежність і власної держави, і за безпеку світового співтовариства. Сьогодні ми особливу подяку й шану висловлюємо нашим Збройним Силам України, завдяки щоденній боротьбі яких мільйони громадян мають змогу жити і працювати в суверенній незалежній державі.

Вивчення внеску видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національну та європейську історію має важливе значення, оскільки в різні історичні періоди вони брали активну участь в українському державотворенні, зокрема боролися за національну свободу і національну державу. Тривалий час, перебуваючи під потужним геополітичним впливом сусідніх держав й ведучи важку боротьбу за свою державну незалежність, зокрема видатні випускники юридичного факультету Львівського університету упродовж ХХ ст. активно долучалися до унікального історичного шансу втілити у життя мрії про створення самостійної України [1].

Метою вивчення життєвого шляху, громадської, політичної та державної діяльності видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії є також вшанування їхньої пам'яті та визначення їхнього місця в національній та європейській історії.

Видатні українські випускники юридичного факультету Львівського університету в різні історичні періоди внесли вагомий внесок у національну історію, зокрема в боротьбу за Українську Державу, мову, популяризацію української культури, закріплення у свідомості багатьох поколінь української ідентичності та національної ідеї. Вони розуміли, що українська мова є фундаментом, на якому будується суверенна Українська Держава. Вони невтомно утверджували окремішність української мови, літератури, історії та культури. Завжди прагнули до освітнього, наукового та професійного поступу, всупереч усім історичним викликам і задля успішного майбутнього української нації. Сьогодні про це варто донести до європейського інтелектуального простору, показати тяглисть українців до сповідування європейських цінностей.

Як відомо, важливе місце в історії українського державотворення відігравав і продовжує відігравати Львівський університет, який є патріархом українських університетів. Його справедливо вважають одним з найдавніших університетів не тільки України, а й усієї Східної Європи. З часу його заснування вже минуло понад три з половиною століття. Саме із заснуванням Львівського університету, а у його складі, зокрема і юридичного факультету, починається розвиток юридичної науки й освіти на українських землях [2, с. 4].

Вагоме місце у Львівському університеті належить юридичному факультету. Його становлення безпосередньо пов'язане з європейською університетською традицією. Розвиток науки про право і юридична освіта стали невід'ємною складовою інтелектуального та матеріального поступу Європи, становлення її політичної та правової культури. За різних історичних обставин юридичний факультет Львівського університету задовольняв потребу суспільства в підготовці спеціалістів у галузі права. Визначальними етапами в історії юридичного факультету стали події, які сформували його організаційно і духовно [3, с. 288].

Юридичний факультет заснований 20 січня 1661 р., коли було створено Львівський університет з правом викладання всіх тогочасних університетських дисциплін та присудження вчених ступенів. У складі Університету серед чотирьох («*facultatis*») факультетів (теологічного, філософського та медичного) було передбачено і юридичний факультет – «обох прав» (канонічне та римське право).

У перший період існування Львівського університету (1661–1773) на юридичному факультеті «обох прав» система викладання змінювалася під впливом нових соціально-економічних та політичних умов у Речі Посполитій та країнах Західної Європи [4, с. 7–12]. Основним методом університетського викладання, зокрема і на факультеті «обох прав», були лекції професорів. Викладач читав лекції і коментував книги. У той час формування знань на юридичному факультеті спиралося на вчення переважно французьких мислителів. Зокрема, специфіку «школи натурального права» визначав доробок теоретика освіченого абсолютизму Гаспара де Ріаля (1682–1752). Натомість «право посполите» викладали на основі концепції Жана Дома (1625–1696). Цікаво, що у викладанні «натурального права» для його кращого вивчення студентами, віддавали перевагу французькій мові. Зате інші юридичні дисципліни читали польською і латинською мовами. Крім лекцій, поширеною формою наукового спілкування були також диспути або прилюдні дискусії, які періодично організовувалися на богословсько-філософські та юридичні теми. Диспути могли тривати декілька годин. Головний диспутант повинен був заздалегідь оприлюднити тези теми, яку давали для обговорення [3, с. 288]. Під час диспуту на підставі книг висловлювали докази «за» і «проти» висловленої думки. Перемагав той, хто наводив більше цитат, витягів з творів визнаних авторів, підтверджуючи

ними свою думку. Крім того, студенти виконували ще й письмові вправи – писали трактати. Якщо студент виконував усе передбачене навчальною програмою, то здобував титул бакалавра, далі – магістра, доктора. Проте складність навчання призводила до того, що титул бакалавра здобувала лише третина студентів, а магістра – тільки кожний шістнадцятий. Викладання канонічного права та інших правничих дисциплін у Львівському університеті забезпечували відомі єзуїтські вчені, зокрема – Я. Бетман – професор канонічного права (1706–1707); В. Жолтовський – професор канонічного права (1722–1723); Т. Перкович – професор канонічного права (1719–1720); К. Грушецький – професор канонічного права (1728–1729); Ш. Кендзерський – професор канонічного права (1730–1731); К. Гутковський – професор канонічного права (1735–1736); Ю. Бертран – професор канонічного права (1763–1766); Д. Верещака – професор канонічного права (1756–1760); С. Глоговський – професор канонічного права (1742–1743); М. Граб'євський – професор канонічного права (1736–1737); А. Гумовський – професор канонічного права (1757–1758) та ін. [5, с. 280]. Зазначимо, що понад 30% студентів Львівського університету у XVIII ст. були етнічними українцями [3, с. 280].

Активно розвивався юридичний факультет Львівського університету в австрійський період (1772–1918). Після приєднання Галичини до складу Австрійської монархії у 1772 р. значну увагу було приділено організації освіти, зокрема вищої. Виходячи з необхідності готувати для новоствореної провінції Галичини і Володимирії кадри різних спеціальностей (урядовців, суддів, вчителів медиків, священників), австрійський імператор Йосиф II 21 жовтня 1784 р. видав Акт, яким Львівський університет був відновлений у складі чотирьох факультетів (філософського, юридичного, медичного і теологічного), а також гімназії, яка слугувала базою для комплектації студентів. Важливу роль у підготовці державних службовців (суддів, прокурорів, адвокатів, нотаріусів) покладали на юридичний факультет Львівського університету. Саме з цього часу юридичний факультет у Львівському університеті функціонував як організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ університету, де викладали певний цикл споріднених наукових дисциплін і готували фахівців у галузі права, передбачалося створення кафедр, адміністрації та ін. Відтоді юридичний факультет Львівського університету діяв уже безперервно, і його вважають найдавнішим в Україні. На відміну від інших факультетів Львівського університету, він не припиняв своєї діяльності. З огляду на те, що в 1924 р. був ліквідований філософський факультет, а у 1939 р. – теологічний, юридичний факультет нині є також найдавнішим факультетом Львівського університету [3, с. 280].

Для організації кафедральної структури на юридичному факультеті у Львівському університеті австрійський імператор Йосиф II скерував двох докторів права – Антонія Пфлегера та Яна Амброза, а також відомих австрійських правників Домініка Кьофіля та Бальтазара Борзагу [6]. Вони мали сприяти організаційному оформленню освітньої і наукової діяльності та забезпечити викладання природничого, міжнародного, римського, кримінального та канонічного права. На юридичному факультеті Львівського університету 1784 р. навчалася всього 26 студентів, 1790 р. – 78 [2, с. 4].

Першим деканом юридичного факультету 1784 р. став австрійський професор Б. Борзага. Керівництво факультетом здійснювала колегія або рада професорів, до складу якої входили декан, продекани, усі професори і два вибрані представники від доцентів. Під час створення юридичного факультету Львівського університету 1784 р. у його структурі було передбачено такі кафедри: історії німецького та

австрійського права; природного права, права народів та інституцій (згодом – кафедра природного права, права народів і кримінального права; кафедра кримінального права, філософії та енциклопедії права); цивільного, пандектного та кримінального права (згодом – кафедра римського та цивільного права; кафедра цивільного права); канонічного права (згодом – кафедра канонічного та римського права, окремі кафедри канонічного права та римського права); політичних учень і австрійського законодавства (згодом – кафедра політичних учень і статистики) [7, с. 348–349]. Ці кафедри відображали головні напрями розвитку юридичної освіти і науки наприкінці XVIII ст. [8 с. 32–34].

Для організації кафедральної структури на юридичному факультеті у Львівському університеті австрійський імператор Йосиф II скерував двох докторів права – Антонія Пфлегера та Яна Амброза, а також відомих австрійських правників Домініка Кьофіля та Бальтазара Борзагу [6]. Вони мали сприяти організаційному оформленню освітньої і наукової діяльності та забезпечити викладання природничого, міжнародного, римського, кримінального та канонічного права. У 1784 р. на юридичному факультеті Львівського університету навчалося всього 26 студентів, у 1790 р. – 78 [2, с. 4]. Першим деканом юридичного факультету у 1784 р. став австрійський професор Б. Борзага. Керівництво факультетом здійснювала колегія або рада професорів, до складу якої входили декан, продекани, усі професори і два вибраних представники від доцентів [3, с. 280].

Юридичний факультет був одним з провідних у Львівському університеті і за кількістю студентів та викладачів, і за державними пріоритетами. У 1842 р. на юридичному факультеті навчалося 392 студенти, у 1890/91 навч. році їх було 683, у 1900/01 – 1 284, у 1910/1911 – 2 721, а в 1913/14 навч. році – аж 3 493 студенти). Деканами юридичного факультету обиралися доктори права, які не були професорами, щоб таким чином звільнити їх від адміністративно-канцелярської роботи і створити їм умови для наукової роботи. Викладання і далі велось латинською і німецькою мовами, що викликало незадоволення серед студентів. На юридичному факультеті навчання тривало чотири роки. Навчальний рік поділявся на два семестри: зимовий (з 1 жовтня до 20 чисел березня) та літній (кінець квітня – кінець липня). Студенти мали право вибору навчальних дисциплін [3, с. 280].

Важливою подією в житті Львівського університету в австрійській період було створення у 1862 р. на юридичному факультеті двох кафедр з правом викладання українською мовою: цивільного права і процесу та кримінального права і процесу. Тож уперше в історії українська мова стала мовою юридичної освіти. За період від 1862–1918 рр. на юридичному факультеті Львівського університету українською мовою викладали лише сім осіб – О. Огоновський, В. Сроковський, І. Добрянський (Добжанський), Е. Лопушанський, П. Стебельський, С. Дністрянський, В. Вергановський. Поступово формується школа українського правознавства, видатні представники якої – українці П. Стебельський, О. Огоновський, С. Дністрянський, стали науковими авторитетами в царині правознавства з європейським ім'ям [3, с. 280]. Професор Олександр Огоновський увійшов в історію не лише як перший завідувач кафедри цивільного права з українською мовою викладання юридичного факультету Львівського університету, а і як автор першого україномовного підручника з цивільного права [9], один із засновників Товариства ім. Шевченка. За його участі активними українськими студентами юридичного факультету Львівського університету при товаристві «Академічне Братство» було створено першу організацію українських студентів-правників Львівського університету – «Кружок Правничий» (1881–1908). Метою її діяльності було сприяння розвитку української школи права,

української правничої термінології, а також права застосування в судових, адміністративних, нотаріальних та інших державних органах української мови. Учасники товариства в майбутньому стали і професійними адвокатами, і захисниками національно-культурних, політичних прав українського народу. Саме під керівництвом та за ініціативою професора О. Огоновського, розпочато роботу над українською правничою термінологією, результатом якої став виданий у 1893 р. німецько-український словник. За активної підтримки випускників юридичного факультету Львівського університету О. Огоновського К. Левицький, Є. Олесницький та А. Горбачевський у 1899 р. започаткували перший український правничий журнал – «Часопись правнича», який видавався у Львові упродовж 1889–1900 рр. (виходив спочатку – щомісяця, від 1891 р. – щокварталу, а з 1896 – щороку) за ред. К. Левицького, А. Горбачевського та Є. Олесницького. Це був перший в історії України правничий часопис, який видавався українською мовою. Опубліковано 35 номерів.

Наступником професора О. Огоновського на посаді завідувача кафедри цивільного права з українською мовою викладання на юридичному факультеті Львівського університету став професор Станіслав Дністрянський. Як депутат австрійського парламенту, він був призначений Головою парламентської комісії щодо внесення змін до австрійського Цивільного кодексу 1811 р. С. Дністрянський є автором понад 50 фундаментальних монографічних досліджень і численних наукових статей українською, польською, чеською і французькою мовами з теорії держави і права, філософії права, конституційного, сімейного (за визначенням ученого – родинного) та цивільного права. В 1920 р. він написав проєкт конституції для ЗУНР. Він також розробив основи правової держави, зокрема правління республіки, заклав основи української політології [10].

В австрійський період (1784–1918) юридичний факультет Львівського університету закінчила значна кількість українців, які взяли активну участь у національному відродженні на західноукраїнських землях у другій половині XIX – першій половині XX ст. У той час випускники юридичного факультету Львівського університету як представники нової генерації усвідомлювали відповідальність за долю свого народу, взялися за захист прав українців та за розвиток українського суспільства. Завдяки видатним українським випускникам юридичного факультету Львівського університету серед західноукраїнського населення відбулося поширення і утвердження ідей про гідність людини, про можливість захисту її прав у суді за допомогою закону. Вони видавали різні журнали, писали наукові та професійні статті, публічно виступали і пояснювали, як підвищити правові знання та правову культуру серед людей. Їх обирали послами (депутатами) австрійського парламенту та Галицького крайового сейму. Відтак вони сприяли підвищенню рівня національної свідомості, формуванню національної єдності, соборності, пошуку порозуміння між західноукраїнським населенням та Наддніпрянською Україною, пошук порозуміння з поляками, румунами, угорцями, вели боротьбу з поширенням москвофільських ідей у Галичині.

Юридичний факультет Львівського університету прославили відомі адвокати XIX ст., які відігравали важливу роль в економічному, політичному та соціальному житті Галичини [1]. Вони не тільки займалися професійною діяльністю, а й піднімали на новий щабель громадський і культурно-просвітницький рух у Галичині, були політичними оборонцями прав рідного народу. Місія українського адвоката сприймалася, насамперед, як натхненного оборонця національних прав рідного народу, що було цілком закономірною відповіддю на тогочасні вимоги

суспільства. Їх канцелярії виконували роль осередків політичного, економічного та освітнього життя. Українські адвокати мали можливість вільно висловлювати свої думки, підвищувати рівень національної свідомості серед населення, наполегливо захищали права рідного народу в умовах чужоземного панування. Це була так звана адвокатська доба в розвитку галицького українства, коли кожен з адвокатів на своєму місці закладав свою цеглину у відродження України [11]. Це проявлялося у служінні, насамперед, своєму народу через належне виконання професійних обов'язків. Адвокати намагалися творити нову правову і національно-політичну реальність, роз'яснювали зміст австрійського законодавства, які відкривали легальні можливості для розвитку національного руху. Можна стверджувати про значний вплив адвокатів на розвиток політичної та правової культури.

Галицькі адвокати, насамперед, надавали юридичну допомогу населенню. Як представники інтелігенції вони брали активну участь у громадсько-політичному житті Галичини. Самостійна адвокатська практика гарантувала адвокатам фінансову і певну соціально-правову незалежність. На відміну від суддів і нотаріусів, які належали до державних службовців, адвокати мали право обиратися як послы до Галицького крайового сейму чи австрійського парламенту, де займалися законотворчою діяльністю, а також брати участь у суспільно-політичних та культурних процесах [12]. Адвокати були серед засновників політичних партій, депутатами Галицького крайового сейму та австрійського парламенту. Вони використовували фахові знання і досвід для організації українського представництва в цих інституціях [13, с. 74–78]. Так, у 1876 р. у Галичині працювало 229 правозахисників, у 1890 р. – 431, 1900 р. – 758, 1906 р. – 1 270, 1876 р. у Львові – 76 адвокатів, у 1889 р. – 94, у 1898 р. – 159, 1901 р. – 175, 1911 р. у Галичині працювало 57 адвокатів-українців: 8 – у Львові, 4 – у Тернополі та Станіславові, 2 – у Борщові, Золочеві, Коломиї, Надвірній, Перемишлі, Раві-Руській, Стрию, 1 – у Бережанах, Богородчанах, Бурштині, Городку, Городенці, Делятині, Долині, Дрогобичі, Збаражі, Зборові, Калуші, Комарно, Копичинцях, Косові, Кутах, Ліську, Самборі, Старому Самборі, Сколе, Солотвині, Сокалі, Товмачі, Турці, Чорткові, Щирці, Яблонові, Ясло. У 1900 р. у Галичині один адвокат припадав на 9 650 мешканців, у 1901 р. – 9 235, 1912 р. – 6 316. Напередодні Першої світової війни, в Галичині і Буковині із 1 500 адвокатів, тільки 74 були українцями (5% адвокатського загалу). Найбільш відомими українськими адвокатами другої половини XIX – початку XX ст., які навчалися на юридичному факультеті Львівського університету, були К. Левицький, Є. Петрушевич, С. Федак, С. Голубович, Є. Олесницький, І. Макух, К. Трильовський, Л. Ганкевич, М. Лагодинський, О. Коссак, р. Домбачевський, А. Чайковський, О. Надрага, М. Глушкевич, О. Марітчак, В. Старосольський, С. Шухевич та ін.

Українські адвокати становили основу політичної еліти у Галичині. 1 серпня 1914 р. утворено Головну Українську Раду – міжпартійну організацію, метою якої була боротьба за державну самостійність України. Українські адвокати як випускники юридичного факультету Львівського університету були серед активних організаторів Головної Української Ради: К. Левицький (голова), С. Баран, Л. Цегельський, К. Трильовський, М. Ганкевич, М. Лагодинський, В. Старосольський, В. Темницький та ін.

Велику роль відіграли українські адвокати, випускники юридичного факультету Львівського університету (К. Трильовський, В. Темницький, Т. Кормош, В. Старосольський, Л. Цегельський та ін.) у створенні 4 серпня 1914 р. Бойової

управи – громадської організації, яка займалася створенням Українських Січових Стрільців – борців за українську державність.

Випускники юридичного факультету Львівського університету були серед засновників першого професійного громадського об'єднання українських правників – «Товариство Українсько-Руських Правників» (1909– 1939), до якого входили представники різних юридичних професій – судді, адвокати, нотаріуси Галичини та Буковини. Організація створювалася з метою захисту професійних інтересів правників, розвитку юридичної науки, видання оригінальних і перекладних творів правової тематики тощо. Першим головою товариства був С. Дністрянський (1909– 1920). Надалі організацію очолювали р. Чайковський (1920– 1925), З. Лукавецький (1925– 1930), М. Каратницький (1930– 1939). Товариство видавало «Правничий вістник» (1910– 1914).

Видатні українські випускники юридичного факультету Львівського університету були також серед засновників та активних діячів українських громадських інституцій у Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., зокрема: «Просвіта» (1868), «Народна торгівля» (1883), «Товариства взаємних обезпечень «Дністер»» (1893), «Краєвий Союз Кредитовий» (1898), «Краєвий Союз Ревізійний» (1903), «Земельний банк гіпотечний» (1909) та ін. Вони брали активну участь у відкритті в містах і селах Галичини народних читалень «Просвіти», безкоштовно захищали права українців, зокрема селян. Так, наприклад, О. Коссак безкоштовно захищав права священників Української греко-католицької церкви, звинувачених у використанні української мови, відстоював право на використання української мови в судівництві, захищав права та інтереси українських освітніх, культурних і господарських установ, здійснював захист у суді прав коломийської «Рідної Школи», завдяки чому вдавалося уникати закриття польською адміністрацією українських шкіл. Адвокат О. Коссак захищав під час політичних процесів у судах активістів національно-патріотичних організацій («Пласту», УНДО, УВО та ОУН).

Інший відомий випускник юридичного факультету Львівського університету І. Макух в австрійський період активно захищав права українців у судах, а на політичних процесах був безоплатним захисником українських патріотів. Примітним було те, що в адвокатській канцелярії І. Макуха документація та листування з австрійськими державними, судовими й іншими органами велися виключно українською мовою. Брав активну участь в організації осередків товариства «Січ» і читалень товариства «Просвіта» на Товмаччині.

Випускники юридичного факультету Львівського університету були активними учасниками творення Українських Січових Стрільців, Української галицької армії, Української військової організації, Українського національно-демократичного об'єднання та інших політичних партій, Організації українських націоналістів, Української повстанської армії (Ю. Бачинський, С. Базилевич, В. Вергановський, Д. Вітовський, Є. Коновалець, Л. Ребет, Ю. Панейко та ін.) [1].

Особливо важливу роль відіграли випускники юридичного факультету Львівського університету у творенні та розбудові Західноукраїнської Народної Республіки, яка була проголошена 1 листопада 1918 р. у Львові. Це була знакова подія у тисячолітній історії національного державотворення, яка свідчила про реалізацію українським народом західних земель України свого права на політичне самовизначення і відповідала тогочасним європейським і світовим стандартам та традиціям, які визнавали право народу на самовизначення. В епіцентрі Листопадового чину перебувало головне місто Галичини – Львів і, зокрема, юридичний факультет Львівського університету. І не лише тому, що Львівський університет знаходився

поблизу урядових установ ЗУНР, а й тому, що значна частина його викладачів, випускників, студентів стали активними учасниками Листопадового чину, керівниками органів державної влади ЗУНР, створених у процесі її розбудови. Саме зусиллями Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Дмитра Вітовського та інших випускників юридичного факультету Львівського університету у 1918 р. було проголошено ЗУНР і Є. Петрушевич став її президентом, інший відомий випускник юридичного факультету Кость Левицький став главою уряду – прем'єр-міністром ЗУНР. Лише серед членів Української Національної Ради та Державного секретаріату ЗУНР значна частина – це колишні випускники юридичного факультету Львівського університету, вже не говорячи про президента ЗУНР Євгена Петрушевича та першого прем'єр-міністра ЗУНР Костя Левицького. Серед інших славних випускників юридичного факультету Львівського університету, які брали активну участь у діяльності ЗУНР, варто згадати Степана Барана – міністра земельних справ у першому уряді ЗУНР, Лонгіна Цегельського – міністра внутрішніх справ та міністра закордонних справ урядів ЗУНР, Степана Федака – міністра продовольства уряду ЗУНР, Івана Макуха – міністра відбудови та міністра внутрішніх справ ЗУНР, Сидора Голубовича – міністра судівництва та другого прем'єр-міністра ЗУНР, Володимира Бачинського – члена Української національної ради, Володимира Старосольського – члена Українського генерального військового комітету, який підготував Листопадове повстання 1918 р. та ін. Багато з них після поразки ЗУНР змушені були емігрувати за кордон, а ще більше – потрапило в жорна сталінських репресій. Заразом великим позитивом було й те, що видатні випускники юридичного факультету Львівського університету, як і українці загалом, саме тоді заявили про себе всьому світові як окрема європейська нація, яка має право на власну державу; значно підвищився рівень національної свідомості тогочасного українського народу; українці здобули досвід державотворення, який міцно вкоренився в історичну пам'ять і став надбанням наступних поколінь борців за Українську Державу, зокрема і в сьогоднішніх умовах війни росії проти України [1].

Українські адвокати, випускники юридичного факультету Львівського університету були засновниками й активними діячами «Союзу Українських Адвокатів» (1923–1939) – професійного товариства адвокатів у Львові з обсягом діяльності на всю польську державу, з делегатурами в містах, в яких існували окружні суди. Попередницею СУА в 1919–1921 рр. була колегія оборонців – секція правної оборони Горожанського комітету. Союз Українських Адвокатів організував оборону в політичних процесах, відстоював професійні інтереси української адвокатури, захищав права української мови в судах і державних урядах та установах. Засновниками були випускники юридичного факультету Львівського університету, українські адвокати: Степан Федак, Максим Левицький, Володимир Охримович, Михайло Волошин, Євген Давидяк, Маріян Глушкевич, Ізидор Голубович, Ярослав Олесницький, Лев Ганкевич, Альфред Говикович, Степан Шухевич, Мирослав Янкевич, Юліан Лещій, Іван Голубовський, Іван Бандель, Євген Гвоздецький, Іван Волошин, Іван Кміцикевич, Микола Шухевич. Станом на 1928 р. Союз Українських Адвокатів мав відділення: Перемишль (11 членів), Самбір (7), Дрогобич (6), Стрий (4), Сянок (4), Тернопіль (11), Чортків (8), Бережани (5), Золочів (11), Коломия (16), Станіславів (19), Львів-місто (24), Львів-повіт (16), Волинь, Підляшшя, Полісся, Холмщина (2). До завдань Союзу Українських Адвокатів належало: оборона прав, інтересів та гідності звання адвоката; підтримка товариських взаємовідносин між українськими адвокатами і кандидатами адвокатури; надання взаємної допомоги; турбота про зростання кількості українських адвокатів; надання матеріальної

допомоги молодим правникам для закінчення правничих студій, надання матеріальної допомоги німецьким українським адвокатам і кандидатам адвокатури; допомога вдовам і сиротам, які залишаються після смерті українських адвокатів і кандидатів адвокатури; прийняття участі в законотворчій діяльності держави; розвиток української правничої термінології, історії українського права; боротьба за право застосовувати українську мову в державних, судових та інших органах Польщі тощо. Головами СУА були Лев Ганкевич і Кость Левицький (з 1924). СУА організовував оборону в політичних процесах (їхня кількість постійно зростала), відстоював професійні інтереси української адвокатури, боронив права української мови в судах і державних урядах та установах.

СУА у співпраці з Товариством українсько-руських правників видавав кварталний вісник теорії і практики «Життя і право» (1928–1939) – «знам'я культури і оборони нації», заснований з метою «дати спрмогу українським правникам всіх станів вироблювати свої сили наукові» та створити трибуну для вільного обміну думок та поглядів між правниками, застосовуючи здобутки для «нового життя нашої української нації». Перша редакційна колегія часопису: Кость Левицький, Володимир Старосольський, Маріян Глушкевич, Олександр Надрага, Роман Домбчевський. Відповідальним редактором був К. Левицький. У різні періоди у склад редакційної колегії входили випускники юридичного факультету Львівського університету: С. Давидяк, М. Каратницький, Я. Левицький, Р. Перфецький, А. Рак та ін. Авторами часопису також були науковці та випускники юридичного факультету Львівського університету: М. Аллерганд, М. Бараболяк, С. Білик, Т. Данилів, А. Павенцький, Я. Левицький, С. Дністрянський, І. Кміщевич, Б. Капустій, Ж. Гельб, Є Давидяк, Ю. Вацик, Ю. Старосольський, Г. Вольф, І. Грицай, Г. Зацерковний, К. Левицький, В. Лисий, О. Надрага, В. Перегінець, Р. Перфецький та ін. У 1939 р. СУА об'єднав близько 400 адвокатів і 300 кандидатів адвокатури (близько 3/4 усіх) у Польщі. З приходом радянської влади СУА було ліквідовано.

Видатні українські випускники юридичного факультету Львівського університету в різні історичні періоди внесли вагомий внесок у європейську історію. Так, одним з відомих випускників юридичного факультету Львівського університету є Рафал Лемкін (24 червня 1900 – 28 серпня 1959) – автор терміна «геноцид»; перший із фахівців міжнародного права, який визначив злочини сталінського комуністичного режиму проти українців як геноцид. Завдяки винятковим зусиллям відомого випускника школи права Львівського університету Рафала Лемкіна, розробника концепції геноциду, в 1948 р. світ побачила Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Саме він запропонував кваліфікувати Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид українського народу [1].

Відомим випускником юридичного факультету Львівського університету є Герш Лаутерпахт (16 серпня 1897 – 8 травня 1960) – австрійський, а згодом англійський юрист, спеціаліст з міжнародного права. У 1946–1947 рр. був членом Британської комісії у справах військових злочинців і зробив значний внесок у розробку законодавства в галузі військових злочинів та у формулювання статуту Нюрнберзького міжнародного суду над головними нацистськими військовими злочинцями. Основною ідеєю його творчості було перетворення норм міжнародного права в основу тодішніх відносин між країнами. Г. Лаутерпахт був одним з авторів концепції прав людини як норми міжнародного права. Він був ініціатором внесення до Статуту ООН пункту про дотримання прав людини як однієї з цілей цієї організації. Герш Лаутерпахт у своїх працях «Джерела міжнародного приватного права» (1927) та «Функції права у міжнародному співтоваристві» (1933) вперше

висунув тезу про недопустимість протиставлення «інтересів» «правам» у відносинах між державами. Провідна ідея Г. Лаутерпахта – перетворення норм міжнародного права в основу відносин між країнами і їх обов'язкове дотримання. У праці «Визнання у міжнародному праві» (1947) він, зокрема, стверджував, що визнання одної держави іншою повинне бути правовим, а не політичним актом. Вчений був одним з авторів концепції прав людини як норми міжнародного права – «Міжнародний біль прав людини» (1945), «Міжнародне право і права людини» (1950), «Розвиток міжнародного права Міжнародним судом ООН» (1958).

Відомі випускники юридичного факультету Львівського університету були серед засновників і вчених Українського вільного університету (УВУ) – приватного українського університету, першого закладу вищої освіти і другої наукової установи української еміграції за кордоном, єдиного у світі закладу вищої освіти поза межами України з українською мовою навчання. Університет було засновано 17 січня 1921 р. у Відні з ініціативи українських інтелектуальних діячів у складі двох факультетів – філософського та права і суспільних наук. Серед засновників був випускник юридичного факультету Львівського університету В. Старосольський. Восени 1921 р. УВУ переїхав до Праги, а із завершенням Другої світової війни – до Мюнхена. З діяльністю закладу пов'язані імена багатьох видатних випускників юридичного факультету Львівського університету. Зокрема, в празький період діяльності УВУ в ньому працювали такі випускники юридичного факультету Львівського університету, як Ю. Панейко, Я. Падох, Ю. Старосольський, Л. Ребет та ін.

Сьогодні юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка – це одна з найдавніших і провідних правничих шкіл в Україні, яка міцно утримує лідерські позиції в галузі юридичної освіти і науки, забезпечує функціонування та інноваційний розвиток освіти, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору зі збереженням національних досягнень і традицій. Уже понад 360 років юридичний факультет Львівського університету готує спеціалістів у галузі права для органів державної влади, місцевого самоврядування, судових і правоохоронних органів, інших сфер юридичної практики.

У сучасних умовах юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка продовжує ті славні традиції, якими відзначався Університет упродовж декількох століть. У ньому завжди панував дух академічних прав і свобод, студентських ініціатив та натхненної праці. Головними завданнями сучасної юридичної освіти професорсько-викладацький склад юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка вбачає у підготовці висококваліфікованих спеціалістів у галузі права, які наділені зрілістю розуму, незалежністю суджень і сповнені відповідальністю і перед суспільством, і власним сумлінням. Професори і доценти юридичного факультету намагаються сформуванати у випускників почуття національної та професійної гідності, патріотизму, порядності, справедливості та невпинного прагнення до нових знань. Саме визначає зміст і характер навчального процесу, спрямованість студентської наукової роботи. Це також дає змогу виховувати фахівців, які відповідають вимогам сьогодення та в майбутньому складатимуть славу Франковому університету й Україні.

Отож видатні випускники юридичного факультету Львівського університету займали важливе місце в національній та європейській історії. Вивчення їхньої професійної діяльності зорієнтовано на те, щоб допомогти насамперед студентам юридичного та інших факультетів закладів вищої освіти України зайняти міцну громадянську і державницьку позицію у розбудові демократичної та правової

держави. І звернення до життєвого та професійного досвіду видатних випускників юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка є запорукою гідного майбутнього України.

Список використаних джерел

1. «Місце і роль видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії»: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (м. Львів, 25 квітня 2024 р.) / І. Й. Бойко (гол. редкол.), Ю. В. Олійник (відп. секр.). Львів, 2024. Вип. 4.
2. Шемшученко Ю. С., Усенко І. Б., Бабій Б. М. та ін. Юридична наука і освіта на Україні / відп. ред. Ю. С. Шемшученко; АН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Наук. думка, 1992. С. 4.
3. Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1661–2016): монографія / за заг. ред. В. М. Бурдіна, В. Т. Нора та І. Й. Бойка. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2016. 288 с.
4. Kmet' W. W szkołach akademickich Lwowa (1661–1773). *Historia i nauczanie historii na Uniwersytecie Lwowskim*. Rzeszów, 2016. S. 7–12.
5. Кметь В. Бертран Юзеф, Бетман Якуб, Верещака Домінік, Глогівський Станіслав, Граб'євський Марцін, Грушецький Казимир, Гумовський Антоній, Гутковський Ксаверій, Жолтовський Владислав, Кендзерський Шимон, Перкович Тома. *Encyclopedia*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. Т. 1. С. 197–198, 280, 408, 412, 417–419, 499, 595–596; 2014. Т. 2. С. 280.
6. Калинович В. І. Розвиток юридичної науки у Львівському державному університеті ім. Івана Франка. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1963. Вип. 1(5). С. 20.
7. Державний архів Львівської області. Ф. 26 Університет імені Яна Казимира у Львові. Оп. 22. Спр. 1491. Списки професорсько-викладацького складу і абсолювентів юридичного факультету, докторів загального і церковного права; 1785 – 3 жовтня 1805, 2 арк; *Finkel L., Starzyński S. Historia Uniwersytetu Lwowskiego*. Lwów: Drukarnia E. Winiarza, 1894. Cz. 1. S. 348–349.
8. Кахнич В. Виникнення Львівського університету та юридичного факультету у його структурі у другій половині XVII ст. *Правова система громадянське суспільство та держава*: матеріали VIII міжнар. студентсько-аспірантської наук. конф. (Львів, 24–26 квітня 2009). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. 2009. С. 32–34.
9. Огоновський О. Система австрійського права приватного / видав д-р Петро Стебельський. Львів: накладом О. Огоновського, 1897. 369 с.
10. Усенко І. Б., Возний В. І. Дністрянський Станіслав Северинович. *Юридична енциклопедія*: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2: Д – Й. С. 219.
11. Дрогобицька Оксана. Адвокатська доба. Чому в Галичині було найбільше юристів серед провінцій Австро-Угорщини. URL: <https://report.if.ua/istoriya/advokatska-doba-chomu-v-galychyni-bulo-najbilshe-yurystiv-sered-provincij-avstro-ugorshchyny/>.
12. Мисак Наталія. Галицькі адвокати наприкінці XIX – на початку XX століття: національна ідентифікація і професійна діяльність. Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/4-0745/04-Mysak.pdf?sequence=1>.

13. Ганусин О. Б. Становище українського адвоката у Галичині на зламі XIX–XX ст.: Фахові та життєві пріоритети. *Адвокатура України: історія та сучасність : матеріали Всеукраїнського круглого столу*. Київ ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 74–78.

References

1. «*Mistse i rol' vydatnykh vypusnykh yurydychnoho fakul'tetu L'vivskoho universytetu v natsional'niy ta yevropeys'kiy istoriyi*» : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi (m. L'viv, 25 kvitnya 2024 r.) / I. Y. Boyko (holova redkolehiyi), YU. V. Oliynyk (vidp. sekr.). L'viv, 2024. Vyp. 4.
2. Shemshuchenko, YU. S., Usenko, I. B., Babiy, B. M. ta in. (1992). *Yurydychna nauka i osvita na Ukrayini* / vidp. red. YU. S. Shemshuchenko ; AN Ukrayiny. In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho. Kyiv : Nauk. Dumka. S. 4.
3. *Yurydychnyy fakul'tet L'vivskoho natsional'noho universytetu imeni Ivana Franka (1661–2016)* : monohrafiya / za zah. red. V. M. Burdina, V. T. Nora ta I. Y. Boyka. L'viv : L'viv. nats. un-t im. I. Franka, 2016.
4. Kmet', W. (2016). W szkołach akademickich Lwowa (1661–1773). *Historia i nauczanie historii na Uniwersytecie Lwowskim*. Rzeszów. S. 7–12.
5. Kmet', V. (2011). Bertran Juzef, Betman Yakub, Vereshchaka Dominik, Hlohovs'kyi Stanislav, Hrab"yeyevs'kyi Martyn, Hrushets'kyi Kazymyr, Humovs'kyi Antoni, Hutkovs'kyi Ksaveriy, Zholtovs'kyi Vladyslav, Kendziers'kyi Shymon, Perkovych Toma. *Encyclopedia*. L'vivs'kyi natsional'nyi universytet imeni Ivana Franka. L'viv, T. 1. S. 197–198, 280, 408, 412, 417–419, 499, 595–596; 2014. T. 2. S. 280.
6. Kalynovych, V. I. (1963). Rozvytok yurydychnoyi nauky u L'vivskomu derzhavnomu universyteti im. Ivana Franka. *Visnyk L'vivskoho universytetu. Seriya yurydychna*. L'viv : Vydvo L'viv. un-tu. Vyp.1(5). S. 20.
7. *Derzhavnyy arkhiv L'vivskoyi oblasti. F. 26 Universytet imeni Yana Kazymyra u L'vovi. Op. 22. Spr. 1491. Spysky profesors'ko-vykladats'koho skladu i absol'ventiv yurydychnoho fakul'tetu, doktoriv zahal'noho i tserkovnoho prava; 1785 – 3 zhovtnya 1805, 2 ark*; Finkel, L., Starzyński S. (1894). *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*. Lwów : Drukarnia E. Winiarza, Cz. 1. S. 348–349.
8. Kakhnych, V. (2009). Vynyknennya L'vivskoho universytetu ta yurydychnoho fakul'tetu u yoho strukturi u druhiy polovyni XVII st. *Pravova systema hromadyans'ke suspil'stvo ta derzhava : materialy VIII mizhnar. student-s'ko-aspirant-s'koyi nauk. konf. (L'viv, 24–26 kvitnya 2009)*. L'viv : Yurydychnyy fakul'tet L'vivskoho natsional'noho universytetu imeni Ivana Franka. S. 32–34.
9. Ohonovs'kyi, (1897). O. *Systema avstriys'koho prava pryvatnoho* / vydav d-r Petro Stebel's'kyi. L'viv : nakladom O. Ohonovs'koho.
10. Usenko, I. B., Voz'nyy, V. I. (1998). Dnistrians'kyi Stanislav Severynovych. *Yurydychna entsyklopediya* : [u 6 t.] / red. kol. : YU. S. Shemshuchenko (vidp. red.) [ta in.]. Kyiv : Ukrayins'ka entsyklopediya im. M. P. Bazhana, T. 2 : D – Y. S. 219.
11. Drohobys'ts'ka, Oksana. *Advokat-s'ka doba. Chomu v Halychyni bulo naybil'she yurystiv sered provintsiy Avstro-Uhorshchyny*. Retrieved from <https://report.if.ua/istoriya/advokatska-doba-chomu-v-galychyni-bulo-najbilshe-yurystiv-sered-provincij-avstro-ugorshchyny/>.
12. Mysak, Nataliya. Halyts'ki advokaty naprykintsi KHIKH – na pochatku KHKH stolittya: natsional'na identyfikatsiya i profesiyna diyal'nist'. *Ukrayina–Pol'shcha: istorychna spadshchyna i suspil'na svidomist'*. Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/40745/04-Mysak.pdf?sequence=1>.
13. Hanusyn, O. B. (2013). Stanovyshche ukraïns'koho advokata u Halychyni na zlami KHIKH-KHKH st.: Fakhovi ta zhyt'tyevi priorytety. *Advokatura Ukrayiny: istoriya ta suchasnist': materialy Vseukraïns'koho kruhloho stolu*. Kyiv ; Ternopil' : TNPU im. V. Hnatyuka, S. 74–78.

**THE PLACE AND ROLE OF OUTSTANDING GRADUATES
OF THE LAW FACULTY OF THE IVAN FRANKO
NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV IN NATIONAL
AND EUROPEAN HISTORY**

Ihor Boiko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: boyko.ist@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8444-678*

The article analyzes the place and role of outstanding graduates of the Law Faculty of the Ivan Franko National University of Lviv in national and European history, their active social, political and state activities, participation in the struggle for truth, freedom, and their state. It is noted that the professional and state-building activities of outstanding graduates of the Law Faculty of Lviv University, their high level of conscious patriotism, a keen sense of justice, responsibility for the fate of their native people are a model, a kind of standard for the modern generation of Ukrainians, especially for students of law and other higher educational institutions of Ukraine. With their achievements, outstanding graduates of the Law Faculty of Lviv University deserve deep respect and good memory, because they devoted their whole lives to active socio-political, state and cultural activities, which were aimed at the national revival of Ukraine and the formation of the Ukrainian Nation and the creation of the National State.

The study of the place and role of outstanding graduates of the Law Faculty of Lviv University in national and European history is extremely important, since in different historical periods outstanding graduates of the Law Faculty of Lviv University took an active part in the formation of the Ukrainian state, in particular, they fought for national freedom and the national state. For a long time, being under the powerful geopolitical influence of neighboring states and waging a difficult struggle for their state independence, in particular, outstanding graduates of the Law Faculty of Lviv University during the twentieth century actively participated in the unique historical chance to realize the dreams of creating an independent Ukraine.

The purpose of studying the life, social, political and state activities of outstanding graduates of the Law Faculty of Lviv University in national and European history is also to honor their memory and determine their place in national and European history.

It is emphasized that outstanding Ukrainian graduates of the Law Faculty of Lviv University in different historical periods made a significant contribution to national history, in particular to the struggle for the Ukrainian state, language, popularization of Ukrainian culture, consolidation of Ukrainian identity and national idea in the minds of many generations. They understood that the Ukrainian language is the foundation on which the sovereign Ukrainian State is built. They tirelessly asserted the separateness of the Ukrainian language, literature, history and culture. They have always strived for educational, scientific and professional progress, despite all historical challenges and for the successful future of the Ukrainian nation. Today, it is worth bringing this to the European intellectual space, showing the continuity of Ukrainians in professing European values.

Keywords: state-building, lawyers, law, state, Ukraine.

*Стаття: надійшла до редакції 19.10.2024
прийнята до друку 19.11.2024*